

Slovarček nekaterih strokovnih izrazov

abstraktum

samostalnik z abstraktnim pomenom, npr. *delovânje, prihôdnost*

ablativ

v nekaterih jezikih sklon, ki ima pomen izvora ali oddaljevanja

aorist

v nekaterih jezikih dovršni pretekli čas

baza

ide. koren, podaljšan z dodatnimi elementi (determinativi), ki jim pogosto ne znamo ugotoviti funkcije

beseda

jezikovna enota z določeno glasovno strukturo in pomenom; beseda je abstraktni pojem in vključuje vse njene možne realizacije, vse možne oblike

besedotvorni postopek

vsak od postopkov, po katerem se iz obstoječih morfemov tvorijo nove besede

besedotvorni predhodnik

motivirajoča beseda, iz katere je tvorjena nova; sloven. *knjîga* je npr. besedotvorni predhodnik pridevniku *knjîžen*, ta pa samostalniku *knjîžnica*

determinativ

fonem ali skupina fonemov z nepojasnjeno funkcijo, ki iz ide. korena tvori bazo

diftongizacija

razvoj samoglasnika v dvoglasnik, npr. dolensko *mléjku* iz *mléko poleg knjiž. *mléko*

dovršni par

dovršni glagol ob nedovršnem, npr. *ukrásti* je dovršni par ob nedovršnem *krásti*

durativ

glagol, ki označuje trajajoče glagolsko dejanje, npr. *izgovârjati* iz *izgovorîti*

ekspresiven

tak, ki poleg osnovnega pomena izraža čustven odnos do poimenovanega, npr. *spânčkati*

fonem

predstava o glasu, ki ima pomenskorazločevalno funkcijo

gerundij

v latinščini izglagolski samostalnik (ki nima imenovalnika), funkcionalno enak sloven. glagolniku

haplologija

združevanje dveh enakih ali podobnih zlogov v enega, npr. sloven. *poniglâv* iz *ponigloglâv

heteroklitičen

takšen, ki ima krepke oblike tvorjene iz ene, šibke pa iz druge osnove, tvorjene z drugo pripono iz istega korena, npr. stind. *yâkŷt*, rod. *yaknâh* 'jetra'

hipokoristik

iz ljubkovalnih, slabšalnih ali podobnih vzgibov spremenjeno lastno ali občno ime, npr. *Polde* je hipokoristik od *Leopold*

imitativna beseda

v oblikoslovni sistem vključena beseda, ki posnema naravne, živalske ali neartikulirane človeške glasove (*frčâti*, *mijâvkati*, *mr-mrâti*) ali ki z artikuliranimi glasovi slika kako dejanje (*gūgati*, *pūpati*)

imperpekt

v nekaterih jezikih nedovršni pretekli čas

inkohativ

glagol, ki označuje začetek glagolskega dejanja, npr. *premakniti* od *premikati*

intenziv

glagol, ki intenzivira osnovno glagolsko dejanje, npr. *sopihati* od *sópsti*

izglasje

konec besede

izhodišče

(pri avtohtonih besedah) razvojna stopnja besede, iz katere so se v času samostojnih jezikovnih razvojev po glasovnih zakonih razvili posameznojezični refleksi; (pri izposojenkah) tujejezična beseda, ki je (posredna ali neposredna) predloga za izposojjo v več jezikov (glej str. 11)

izhodiščni pomen

pomen, ki se je razvil iz prvotnega in je osnova današnjemu

izpeljanka

beseda, nastala iz druge z dodajanjem pripon(e), predpon(e) ali medpone, lahko tudi s hkratnim delovanjem prevoja

izposoditi si

glej prevzeti

izvesti, izvajati

domnevati jezikovni razvoj iz starejše podobe izvorno iste besede

izvor

beseda v času svojega nastanka (glej str. 11)

kolektiv

slovnično edninski samostalnik, ki označuje množico česa, npr. *grmôvjje*, *drévje*, *drvã*

kontrakcija

zlivanje dveh samoglasnikov, navadno s hkratnim odpadom med njima stoječega *j* ali kakega drugega šibkega glasu, npr. sloven. *pãs* < *pôjasv

laringal

eden od grlnih glasov oz. fonemov v praindoevropsčini, označen s h_1 , h_2 , h_3 ali *H*, ki je v večini ide. jezikov izginil ali se zžil s sosednjimi glasovi; znak *H* je krovni sim-

bol za vse laringale; laringal h_1 ne vpliva na barvo ob njem stoječega kratkega *e*, h_2 ga obarva v *a*, h_3 , ki pa v *o*

lativ

v nekaterih jezikih sklon, ki odgovarja na vprašalnico "kam"

ljudska etimologija

naivna, napačna etimološka razlaga, temelječa na slučajni podobnosti; npr. sloven. *grobijân* je ljudskoetimološko občuteno kot izpeljanka iz *grôb*, v resnici pa je izposojenka iz nemščine

medglasje

sredina besede

medpona

morfem, ki se vrine v korenski morfem

metafora

beseda ali besedna zveza, rabljena v prenesenem ali zamenjanem pomenu, npr. *lisíca* 'zvižajna ženska', *zeleno zlato* 'hmelj'

metonimija

vrsta metafore, za katero je značilno poimenovanje določenega pojava z izrazom za kak drug, prostorsko, količinsko, časovno, vzročno ali logično povezan pojem, npr. poimenovanje doma z besedo *stréha*

morfem

najmanjša jezikovna enota, ki je nosilec pomena, npr. *mam-* (korenski morfem 'mama'), *-ic-* (morfem za tvorbo manjšalnic in ljubkovalnic iz samostalnikov ženskega spola prve sklanjatve), *-a* (končniški morfem za tvorbo imenovalnika ednine prve ženske sklanjatve). Iz teh morfemov je narejena oblika *mâmica* 'mama' + 'ljubkovalno' + im. ed.

nedovršni par

nedovršni glagol ob dovršnem, npr. *krásti* je nedovršni par ob dovršnem *ukrásti*

neoklasična zloženska

iz latinskih ali grških besed (morfemov) v novem veku umetno zložena beseda, npr. *televizîja*

oblika

ena od pojavnih oblik pregibne besede, npr. *lasjê* je imenovalniška množinska oblika besede *lâs*

onomatopeja

beseda, ki posnema naravne, živalske ali neartikulirane človeške glasove, npr. *mijâv*

osnova

beseda brez končniškega morfema ali obrazila, npr. *mamic-* v *mâmica*, *strah-* v *strâhoma*

otročka beseda

beseda, (prvotno) znana le v otroškem jeziku, npr. *âjati*

perfekt

v nekaterih jezikih dovršni pretekli čas s posledico v sedanjosti (o ostankih pri nas glej npr. *móci*, *vêdeti*)

pomenska motivacija

razlog ali spodbuda za oblikovanje pomena nove besede

ponavljalni glagol

glagol, ki označuje ponavljajoče se dejanje, npr. *prinâšati* ob *prinêsti*

predpona

morfem, ki se pojavlja neposredno pred korenskimi morfemom, npr. *od-* v *oddâti*

premet

zamenjava zaporedja glasov v besedi, npr. *repetnica* iz nar. *peretnica*, knjiž. *perutnica*

prevoj

jezikovni pojav, pri katerem se v besedi ali besedni družini po določenih pravilih samoglasniki spreminjajo ali odpadajo, npr. *nêsti* – *nosîti* – *prinâšati*, *brâti* – *bêrem* – *zbîrati* – *zbôr*

predloga

tujejezična beseda, prevzeta v drug jezik

prevzeti (izposoditi si)

vzeti besedo iz tujega jezika in jo imeti za svojo (glej op. 5)

pripona

morfem, ki se pojavlja med korenskimi in končniškimi morfemom, npr. *-ic-* v *mamica*

prvotni pomen

pomen, ki ga je imela beseda ob svojem nastanku

reduplikacija

ponovitev korenskega morfema, npr. *dr-* v *drdrâti*

refleks

jezikovna enota (fonem, morfem, beseda) v kasnejšem (ali današnjem) razvojnem obdobju v odnosu do starejše, npr. sloven. *desêti* je refleks pslovan. *dêsętę

retrogradna izpeljanka

beseda, nastala z odbijanjem pripone, npr. *brôn* iz *brónec*

sestavljanka

beseda, nastala iz predpone (ali predloga) in kake že obstoječe besede, npr. *prignâti* iz *pri* + *gnâti*, *prêdsôba* iz *pred* + *sôba*

sklop

beseda, nastala s sklapljanjem dveh ali več samostojnih besednih oblik, npr. *očenâš*

supletiven

tak, ki je pri isti besedi tvorjen iz drugega korena, sloven. *grêp* (in ne *idem*) je npr. supletivni sedanjik od *îti*

tvorba

beseda, nastala po katerem koli besedotvornem postopku

vzglasje

začetek besede

vzročni glagol

glagol, označujoč dejanje, ki je vzrok glagolskemu dejanju osnovnega glagola, npr. *budîti* je vzročni glagol od *bedêti*, ker njegov pomen lahko opišemo kot 'povzročati, da bedi' in je hkrati med obema glagoloma ugotovljeno tudi ustrezno besedotvorno razmerje

zložanka

beseda, nastala iz dveh samostojnih besed, od katerih ima vsaka (vsaj) po en korenski morfem, npr. *krvolôk* iz *kri* in izpeljanke iz *lôkati*